

Christian V i Slaget ved Lund.

En kritisk Undersøgelse

af

N. P. Jensen.

Herr Docent Arthur Stille har i 3. Hefte af det svenske „Historisk Tidsskrift“ for 1898 gjort Christian V's Forhold i Slaget ved Lund til Genstand for en Undersøgelse. Den er foretagen paa Grundlag af de i den nyere Tid fremkomne Skildringer af Slaget eller Episoder deraf, sammenholdte med Aktstykker, der findes i det danske Rigsarkiv. Men man kan gaa en anden og formentlig sikrere Vej ved alene at bygge paa de nævnte Aktstykker, belyste med dem, der fra Fortiden foreligger fra svensk Side. Det er en saadan Undersøgelse, der her forelægges, fordi dens Resultater ikke falder sammen med dem, hvortil Herr Stille er kommen.

Undersøgelsen falder i to Afsnit:

- I. Christian V paa Valpladsen ved Lund,
- og II. Christian V paa Vejen til Landskrona.

I.

I sin Indledning om dette Afsnit udtaler Herr Stille:
„Ved den danske Hærs Opbrud fra Lejren ved Skælshøj

fulgte Kongen med den venstre Fløj frem mod Lund, og han deltog med stor Tapperhed i dennes Kamp med den svenske højre Fløj under Carl XI. Denne Kamp varede til Kl. 11½, da den danske Fløj endelig flygtede. At Christian V ikke fulgte med i disse Troppers Flugt til Lejren, derpaa til Kjefflinge Aa og over denne, fremgaar af alle de Omstændigheder, for hvilke nedenfor vil blive gjort Rede. Til en Begyndelse turde det være tilstrækkeligt at nævne, at han, da han i Virkeligheden forlod Valpladsen, var fulgt af Hestgarden (eller en Del deraf), og denne havde aldeles ikke været med paa den slagne venstre Fløj, men stod fjernt ved Valkærra næst yderst paa den danske højre Fløj. Men det, som her fremsættes „til Begyndelse“, altsaa som Udgangspunkt, er saa langt fra at være tilstrækkeligt Bevis, at det netop er det, som skal bevises. Det skal da strax fremhæves, at der i det danske Rigsarkiv ikke findes et eneste Aktstykke, der kan tjene som Hjemmel for, at Kongen, da han forlod Valpladsen og gik over Kjefflinge Aa, var ledsaget af sin Hestgarde. Om Parenthæsen „eller en Del deraf“ skal der senere blive talt. Endvidere skal bemærkes, at — fraregnet en Beretning, der aldrig er bleven offentliggjort, og som vil blive dragen med ind under Undersøgelsen — taler alle Beretningerne i Rigsarkivet saavel som de Vidneforklaringer, der blev afgivne under de mod Generalmajor Sandberg, Oberst Cicignon og Oberstløjtnant Brünnigker rejste Retssager om deres Forhold ved Lund, bestemt imod, at Kongen overhovedet har været ved den danske højre Fløj, hvor Hestgarden havde sin Plads.

Til Forstaaelse vil det være nødvendigt at forudskikke en kort Skildring af Slagets Gang.

Fra den 11. November 1676 stod begge Hære lige

overfor hinanden, skilte ved Kjøflinge Aa, Svenskerne N. for og de Danske S. for Aaen.

I de sidste Dage af November faldt det i med saa stærk Kulde, at Aaen frøs til, saa at man paa flere Steder kunde gaa over den med Tropper. Carl XI besluttede derfor at gaa over ved Rinnebæksmølle (S. for S. Harrie) og overfalde den danske Hær, der stod i Lejr ved Skælshøj, ved et Angreb i dens venstre Flanke.

Overgangen fandt Sted Natten til den 4. December 1676, og Kl. 6 $\frac{1}{2}$ om Morgenen rykkede den svenske Hær, højre afmarcheret, frem fra Aaen. Terrænvanskeligheder i Forbindelse med, at Fremrykningen — om end noget sildigt — blev opdaget fra dansk Side, tvang Carl XI til at opgive sin Plan. Han besluttede da at marchere hurtigst muligt over Valkærra lige paa Lund for at tage Stilling paa et dominerende Bakkeparti, Allehelgensbakken, der ligger lige Ø. for Lund, og i denne Stilling afvente Fjendens Angreb.

Da man fra dansk Side gættede Hensigten, brød Hæren op fra Lejren venstre afmarcheret. Dens Tête svingede derpaa Venstre, tog Retning paa Lund og søgte gennem en Parallelmarche hurtigst muligt at naa Byen for at forhindre Fjenden i at naa Allehelgensbakken. Derved opstod et Kapløb mellem begge Hære, der under Bevægelsen var skilte fra hinanden ved en Afstand af henved $\frac{1}{4}$ Mil.

Kl. 8 $\frac{1}{2}$ naaede de svenske Fortropper Møllebakken, tæt N. for Lund, og da de danske Fortropper ankom kort efter, kunde Svenskerne ikke naa den paatænkte Stilling, men maatte optage Kampen. Den forcerede Marche, begge Hære havde foretaget, havde forøget Afstandene mellem deres forskellige Hovedgrupper, og

disse stødte derfor sammen, uden indbyrdes Forbindelse paa 3 forskellige Steder.

Den danske venstre og den svenske højre Fløj begyndte Kampen ved Møllebakken Klokken mellem 8^{1/2} og 9 og fortsatte den paa den nordligere liggende Galgebakke. Den danske Hærs fungerende Højstbefalende, General Carl Arenstorff, blev haardt saaret ved Kampens Begyndelse og maatte forlade Valpladsen, uden at der blev udnævnt nogen, der skulde overtage hans Post. Kampen endtes Klokken henimod 10^{1/2} med, at den danske Fløj greben af Panik flygtede fra Galgebakken gennem Lejren ved Skælshøj, passerede Kjefflinge Aa og jog videre ad Vejen til Landskrona. Carl XI, der forfulgte med sin højre Fløj, standsede Forfølgelsen ved Kjefflinge Aa.

Kampen mellem begge Hæres Centrum begyndte Kl. ca. 10^{1/2}. Svenskerne stod paa Bakkerne ved Lund-Valkærra Vejen med den venstre Fløj dér, hvor Jernbanen nu til Dags skærer nævnte Vej. De Danske havde Stilling bag et Gærde, der laa 300 Alen fra den svenske Stilling. Begge Parter, der var skilte ved en Fordybning, gik imod hinanden, men Svenskerne blev kastede i Retning af Nøbbeløf, og de Danske indtog deres forladte Stilling. Klokken var den Gang mellem 11 og 11^{1/2}. Derefter gik Svenskerne frem paany og tvang de Danske til at gaa bag det Gærde, hvor de havde Stilling ved Kampens Begyndelse. Klokken var omtrent 12^{1/4}.

Imidlertid var det ved Valkærra kommen til Sammenstød mellem den danske højre og den svenske venstre Fløj, og det endte med, at Svenskerne Klokken omtrent 12 blev slaaede paa Flugt og søgte tilbage i Retning af Nøbbeløf.

Denne Tilbagegang tvang det svenske Centrum til ogsaa at gaa tilbage for at forene sig ved Nøbbeløf med det slagne Rytteri. Efter Foreningen tog Generalløjtnant Schultz Kommandoen over den samlede Styrke.

Det danske Centrum, der var fulgt efter, forenede sig med den danske højre Fløj, og Generalløjtnant F. Arenstorff tog Kommandoen, hvorpaa han rykkede frem til Angreb med den samlede Styrke.

Efter en meget haardnakket og blodig Kamp lykkedes det at kaste Svenskerne tilbage til Lund, hvor de søgte at ordne sig med højre Fløj tæt foran Byen og Front imod Nord. F. Arenstorff stod lige overfor i en Parallelstilling.

Slaget var vundet. Det gjaldt kun om ved en sidste Fremrykning og en derpaa følgende Forfølgelse at forvandle det til et fuldstændigt Nederlag. For at indlede dette trak Arenstorff sit Artilleri frem paa St. Lieberts Høj og skød Kl. 3 Eftermiddag tre Gange dansk Løsen for derved at underrette den slagne danske venstre Fløj om, at Slaget var vundet, og faa den til at ile til.

Men nu greb Carl XI ind.

Efter at have samlet sit forfølgende Rytteri ved Kjefflinge Aa gik han — underrettet om den Vanskæbne, der havde ramt hans øvrige Hær — frem over Valkærra i Ryggen paa den danske Hær, som derved blev tvungen til at gøre Front til 2 Sider. Under den Kamp, der nu udviklede sig, greb den svenske Hær, der stod ved Lund, Offensiven, og — omringet af Svenskerne paa alle Sider — led den danske Hær det Nederlag, den havde tiltænkt sin Modpart.

Det var Slagets Gang.

Da den danske venstre Fløj rykkede frem fra Lejren,

var Christian V foran, og under dens Kamp var han uafbrudt til Stede. Men for at kunne følge ham paa Valpladsen er det nødvendigt at faa det Tidspunkt slaaet fast, da den danske venstre Fløj flygtede. Herr Stille sætter det til Klokken 11 $\frac{1}{2}$; i Skildringen ovenfor er det sat til Kl. 10 $\frac{1}{2}$. Her kræves derfor Bevis.

En dansk Rytterløjtnant, P. A. Pulow, der Dagen før Slaget var bleven sendt til Lund i Tjenesteanliggende, begav sig, da han den 4. om Morgenen hørte, at der blev kæmpet udenfor Byen, paa Vejen til Lejren ved Skælshøj. Derved stødte han paa Ritmester Artmar. Denne, der hørte til de danske Fortropper, havde deltaget i Kampen paa Møllebakken. Ritmesteren, siger Pulow i sin Beretning, vilde til Lejren „med nogle Ryttere, men kun meget faa“. Da Pulow spurgte, hvor Resten var, svarede Artmar: „De er allerede kaput, og nogle er redne deres Vej“. Flugten var altsaa begyndt paa dette Tidspunkt. Artmar og Pulow blev sammen og naaede Lejren. „Da vi red igennem vor Lejr“, beretter Pulow, „kom en Eskadron af Grev Reventlows Regiment, og hvis jeg saae ret, red han (ø: Oberst Grev R.) foran Eskadronen, og Ritmester Bugenhagen bag samme. Jeg red hen til Bugenhagen, der havde den venstre Fod forbunden, og spurgte ham, hvad hans Ben fejlede, hvortil han svarede, at han ved en tidligere Lejlighed var styrtet med Hesten, og jeg red saa lidt sammen med ham. Imidlertid kom Ritmester Artmar bort fra mig. Vore Eskadroner af venstre Fløj (ø: de af dem, det var lykkedes at faa Hold paa) gjorde nu Holdt; jeg husker ikke, om det var fire eller fem, og jeg antager, at de hørte til Reventlows og Sandbergs Regimenter. Klokken var den Gang

halv Elleve Formiddag¹⁾. Til alle de andre Eskadroner af venstre Fløj saae jeg ikke noget, jeg saae kun de foran nævnte²⁾.

Af de Regimenter, Pulow nævner, var Reventlows det tredie og Sandbergs det sjette i Rækken af venstre Fløjs 8 Regimenter, regnet fra den yderste venstre Fløj. Da Regimenterne først greb ind i Kampen paa Galgebakken efterhaanden, som de kom op, og de nævnte Eskadroner alt naaede Lejren Kl. 10^{1/2}, maa Uordenen og den deraf følgende Flugt fra Galgebakken være begyndt forinden.

Dette bestyrkes ogsaa af Vidneforklaringerne.

Under Centrums Fremrykning var Dronningens Livregiment til Fods foran. Kaptajn Hans Schack af dette Regiment forklarede i den Cicignonske Sag³⁾: „Da de (3: Bataillonerne) var under Fremrykning, saae de vort Rytteri, kæmpede ved Lund, men før de kom i Kamp, var vort Rytteri slaæet og paa alle Sider bagfra og forfra omringet af Fjendens Rytteri og nedhugget“. Dette fremgaar ogsaa af andre Forklaringer. Thi alle de Rytterofficerer, der hørte til venstre Fløj, og som afgav Forklaringer i den Sandbergske Sag, udtalte, at de ikke havde set vort Infanteri og ikke vidste, hvor det var. Men efter de danske saavel som de svenske Beretninger begyndte Kampen i Centrum Kl. omtrent 10^{1/2} og indlededes med en stærk Kanonade. Da Afstanden mellem

¹⁾ Ikke udhævet i Pulows Beretning.

²⁾ Beretningen findes i Krigskollegiets Arkiv: „Appendix 1677. Den Sandbergske Sag“. I samme Pakke findes alle Vidneforklaringerne i samme Sag.

³⁾ Vidneforklaringerne i den Cicignonske Sag findes ved dennes Akter i Krigskollegiets indkomne Sager, Maj 1677, Pakken C. Nr. 480.

det Sted, hvor venstre Fløj kæmpede, og det Sted, hvor Centrum stod, kun var 12—1500 Alen, saa maatte jo venstre Fløj af Kanonaden have kunnet slutte sig til, hvor Fodfolket var. Og naar de flygtende Ryttere ikke søgte derhen, hvilket ikke frembød Vanskeligheder, saa maa det være, fordi Flugten var begyndt, forinden Kampen i Centrum begyndte, altsaa forinden Kl. 10^{1/2}.

Da venstre Fløj flygtede, synes Christian V at have opholdt sig paa Galgebakkens vestlige Skraaning. Om hans Deltagelse i Begivenhederne udtaler en Beretning, der findes i Krigskollegiets „Manuskript om den skaanske Krig“: „General Carl Arenstorff var selv med ved denne Fløj og træffede i egen Person for hans Regiment, men som næsten alle højere Officerer af denne Fløj var i Aktionen ihjelskudte, og Generalen for hans bekomne store Saars Skyld maatte begive sig fra Folket, kom samme Fløj noget i Konfusion og veg tilbage. Da Fjenden saae dette, gik han løs paa vort Fodfolk, som var paa Tog bag et Gærde mod de Svenskes i stor Fordel staaende Fodfolk, og blev paa begge Sider meget stærkt skudt med Kanoner. Imidlertid bemøjede Majestæten sig med at faa den venstre Fløj, som Generalmajor Sandberg førte, i Orden igen og formanede Fodfolket til at staa¹⁾).

Hvad her mangler til Forstaaelse for Kongens Ved-

¹⁾ Manuskriptet, der tidligere har været opbevaret i Garnisonsbibliotheket i Kjøbenhavn, findes nu i Rigsarkivet. Beretningen om Slaget ved Lund, hvoraf Citatet er taget, har Nr. 62/1676. Koncepten findes i Kollegiets udgaaede Sager, Pakken Oktober—December 1676, Nr. 1622. Den er affattet af Generalauditor Mejer paa Tysk; Manuskriptet gengiver den paa Dansk, og den findes trykt paa begge Sprog i det store Kongelige Bibliothek.

kommende, forklares gennem en Beretning, der er afgiven af Oberst J. Bülow, der hørte til venstre Fløj og kommanderede det 2. jydsk nationale Rytterregiment¹⁾.

Obersten, der under Kampen havde faaet Hesten skuddt under sig, kæmpede derpaa til Fods; men han blev reden over Ende af Ven og Fjende og kun frelst ved, at en af hans Kornetter kom ham til Hjælp og gav ham sin Hest. Bülow søgte saa sit Regiment, men det var paa Flugt, og han kunde ikke faa Mandskabet til at staa. Saa traf han Oberstløjtnant Wortmann og Ritmester La Mare af General Carl Arenstorffs Regiment og Ritmester v. Kahlen samt nogle Officerer af General Sandbergs Regiment tilligemed henved 70 Ryttere af begge disse Regimenter. Med denne Styrke, der blev formeret i 2 Eskadroner, en af Arenstorffs og en af Sandbergs Regiment, besluttede Oberst Bülow at søge at naa den danske højre Fløj. Efter i sin Beretning at have meddelt dette fortsætter Obersten: „Da vi var i Begreb med at gaa til den højre Fløj, mødte vi Kongen, som jeg allerunderdanigst meddelte min Hensigt og fortsatte min Marche, hvad der er Hans Kongelige Majestæt bekendt“²⁾.

Hvis Kongen den Gang havde haft til Hensigt at begive sig til den højre Fløj, vilde det have været naturligt, om han havde sluttet sig til Bülow. Men i det

¹⁾ Oberst Bülow blev efter Slaget ved Lund beordret med sit Regiment til Christianstad. Da Forholdene ikke tillod at kalde ham tilbage for at give Vidneforklaring i den Sandbergske Sag, blev der tilstillet ham en Afskrift af de 32 Spørgsmaal, der rettedes til Vidnerne. Bülow svarede ved at indsende en samlet Beretning.

²⁾ Bülows Beretning findes i Krigskollegiets udgaaede Sager, Pakken Februar 1677, Nr. 199—200.

Øjeblik tænkte han kun paa at finde Midler til at faa standset den venstre Fløj. Derfor befalede han Oberstløjtnant Wortmann, der fulgte Bülow, „at sende en Løjtnant til den venstre Fløj, for at han skulde meddele, at højre Fløj endnu var i god Stand, og at den venstre Fløj skulde sætte sig (ø: samles og tage Stilling), men Løjtnanten, Moltke, kunde ikke komme til venstre Fløj, fordi Fjenden allerede var kommen imellem dem“¹⁾.

Naar Kongen ved denne Lejlighed talte om Tilstanden ved den højre Fløj, saa er det ikke umuligt, at Kongen har opholdt sig paa et Punkt, hvorfra han kunde se denne Del af Hæren rykke frem mod Valkærra. Men Sandsynligheden taler for, at Bemærkningen nærmest er fremsat for at sætte Mod i venstre Fløj og faa den til at gøre sin Pligt.

Kongen var nu ledsaget af Oberst Brockenhus Dragonregiment. Oberst Brockenhus var under Kampen paa venstre Fløj styrtet og fortraadt paa en saadan Maade, at han maatte forlade Valpladsen. Han forklarede som Vidne: „Han kunde ikke gøre Rede for hele Fløjen (venstre); hans Regiment havde villet begive sig til højre Fløj, da den Ordre blev given, at det skulde følge Kongen, hvilken Ordre hans Regimentskvartermester bragte til Regimentet. Hans Officerer fortalte ham dette siden, da han selv var saaret“²⁾.

Endvidere var Oberst Hans Stensøn af Rytteriet stødt til Kongen. Han var ansat ved Hovedkvarteret og havde overværet venstre Fløjs Kamp og Flugt. Da han under Forhørerne blev spurgt om, hvorfor den venstre Fløj flygtede til Lejren, svarede han: „Det ved han ikke,

¹⁾ Wortmanns Forklaring findes i den Sandbergske Sag.

²⁾ Brockenhus Forklaring findes i den Sandbergske Sag.

og han var kommen bort fra venstre Fløj „in Meinung sich auf dem Kirchhofe zu setzen“. Han mødte saa Brockenhus Regiment, og derpaa var han kommen til Kongen¹⁾.

Herefter maa det altsaa betragtes som konstateret, at Kongen befandt sig mellem venstre Fløj og Centrum, da Oberst Bülow passerede ham paa Vejen til højre Fløj, at Kongen ikke fulgte med, samt at Oberst Stensøn og Brockenhus Dragonregiment var hos Kongen.

Manuskriptets Beretning giver en Beskrivelse af den højre Fløjs Kamp, men nævner intet om, at Kongen har været til Stede ved den, og ligesaa lidt fortæller den noget om, at Kongen forlod Valpladsen, medens der endnu blev kæmpet. Den siger kun i Slutningen: „Hans Majestæt og Prins Georg var overalt til Stede i Aktionen, hvor det gik hedest til, anviste Eskadroner og Batailloner, besaa Hæren om anden Dagen (d: den 5. December) og befandt Rytteriet at være stærkt nok og beredt til at fægte igen, men Fodfolket havde faaet megen Skade“.

Paa 2 Steder omtaler Beretningen saaledes Kongen i Forhold til Fodfolket. Første Gang (jfr. S. 8) hedder det, at Kongen formanede Fodfolket til at staa, anden Gang at han anviste Batailloner deres Plads. Dermed er det altsaa givet, at Kongen har været til Stede ved Centrums Kamp.

Hvis man kan drage Slutninger af den Plads, der er given Koncepten til Beretningen, maa den være af-

¹⁾ Oberst Hans Stensøns Forklaring findes i den Sandbergske Sag. Den Kirkegaard, hvorom han taler, maa være Allehelgens Kirkegaard, og var det lykkedes at besætte den, vilde Begivenhederne paa venstre Fløj have taget en anden Vending.

fattet den 5. December, thi den ligger umiddelbart foran en Konzept af samme Dag til en Ordre til General Merheim, men Beretningens Konzept er udateret.

Den fortsatte Undersøgelse maa søge Oplysninger i de andre Beretninger. Af disse findes der én i Krigskollegiets Arkiv. Den er i Kongens Navn konciperet af Generalauditor Mejer og stilet til Gyldenløve i Norge. Men den oplyser intet og stemmer saa lidt med, hvad der skete i Virkeligheden, at den gav Anledning til, at Vicestatholderen i Norge, Jens Juel, udstedte en Befaling om, at der skulde afholdes Takkegudstjeneste for at takke Gud for „den store Naade og Velsignelse, som Hans Majestæt ved saa herlig en important Sejrvinding er bleven kronet med“¹⁾.

Derimod findes der i „Danske Kongers Historie“ 2 Koncepter til Beretninger om Slaget ved Lund²⁾. De er begge daterede Landskrona den 5. December, men maa — at dømme efter Rettelserne — være affattede nogle Dage senere. Den af dem, der først skal gøres til Genstand for Omtale, har oprindelig havt Datoen 4. December, men Firetallet er bleven rettet til „5“. Den er rettet helt igennem, og som det synes, er det Kongen, som Rettelserne skyldes. Naar disse medtages, lyder den Del af Beretningen, der har Betydning, saaledes som dette nedenfor vil blive gengivet. Beretningen blev offentliggjort og findes saavel i Paullis extraordinære maanedlige Relationer for December 1676 som i det store Kongelige Bibliothek (den Hjelmstjerneske Samling

¹⁾ Mejers Konzept findes i udgaaede Sager for December 1676, Nr. 1640; Jens Juels Skrivelse i indkomne Sager Februar B. 1677, Nr. 146.

²⁾ Danske Kongers Historie. 1675—1679, Pakken 163 C., 1676.

Nr. 2698). Det trykte Stykke, der svarer til Koncepten, vil blive gengivet efter Paulli, og begge Gengivelser stillede overfor hinanden. Dog maa det bemærkes, at i Koncepten er der i Marginen skreven: „addatur de rege. Vom Prinzen, dasz er in Aktion ist gewesen“.

Koncepten.

Under hele den Aktion (ø: venstre Fløjs Kamp) har Hans Majestæt Kongen og Hans Broder Prins Georg opholdt sig dér hvor det gik hedest til, opmuntret Soldaterne og ogsaa selv ført dem an, hvorpaa de begge begav sig til den højre Fløj, som netop var i Aktion. Men, da Fjenden saae, at vor venstre Fløj var noget borte, gik han løs paa Fodfolket og bemægtigede sig vort Artilleri. Derpaa har Kongen angrebet Fjenden med Livgarden (til Hest) og tilligemed General-løjtnant F. Arenstorff, som førte den højre Fløj tilligemed begge Generalerne Rantzow og Merheim, ladet sekundere vort Infanteri, hvilket ogsaa lykkedes, saa at De derpaa med vort

Paulli.

Saalænge denne ganske Aktion varede, har Hans Majestæt Kongen samt Hans Majestæts Herr Broder Prins Georg ladet sig finde, hvor det gik hedest til, sat Mod i Soldaterne og selv ført dem an mod Fjenden, da Prins Georg er geraadet blandt Fjendens Eskadroner, men har lykkelig brudt igennem og nedlagt adskillige med egen Haand. Hans Majestæt har i højeste Grad bemøjet sig med at faa den venstre Fløj i Stand igen, men, da det ikke vilde gaa an, begav Hans Majestæt, da han var haardt omringet, sig derfra til den højre Fløj, som i samme Tid var i fuldkommen Aktion med de Svenske. Da nu Fjenden saae vor venstre

Infanteri har ruineret alle Fjendens Regimenter til Fods og erobret mange Faner¹⁾.

Fløj noget borte og i Konfusion, da gik han løs paa Fodfolket og bemægtigede sig Artilleriet, hvorpaa Hans Majestæts Livgarde træffede paa Fjenden og vort Fodfolk blev af General F. Arenstorff, som førte den højre Fløj tilligemed Generalmajorerne Rantzow og Merheim, undsat, hvilket gik saa lykkeligt til, at de tilligemed Fodfolket ruinerede den svenske Garde¹⁾.

Sammenstillingen viser, at den trykte Beretning har optaget den af Kongen forlangte Tilføjelse om Prins Georg, men den kender ikke noget til Kongens Angreb med Livgarden. Den har intet om, at Kongen har været ved Centrum, og medens det i Koncepten er Kongen, der er kommet til højre Fløj og som i Forening med Generalløjtnant F. Arenstorff hidfører Omslaget, er det i den trykte Beretning alene Arenstorff, der har Fortjenesten heraf. Hverken Koncepten eller Paulli har noget om, at Kongen forlod Valpladsen, medens der endnu blev kæmpet.

De Bemærkninger, der iøvrigt kan fremsættes, vil det være naturligt at knytte sammen med dem, der foranlediges af den anden Beretning, der ogsaa findes i

¹⁾ Hvad her er udhævet, er ikke udhævet i Beretningerne.

„Danske Kongers Historie“. Den foreligger kun i Koncept og er aldrig bleven offentliggjort. Det Stykke, der behøves til Undersøgelsen, lyder saaledes:

„I hele denne Aktion (venstre Fløjs Kamp) var Kongen og hans Broder personlig til Stede og udførte Generalernes Funktioner samt anførte og opmuntrede selv Folkene. Og kom Prinsen uforvarende ind i de fjendtlige Eskadroner, men han brød lykkeligt igennem, efter at have skudt flere med egen Haand. Dog kunde Kongens Nærværelse og anvendte Møje ikke forhindre, at den venstre Fløj, der havde mistet de fleste Officerer og nogle, dog faa, Estandarter, fuldstændig begav sig paa Flugt. Da Fjenden saae dette, benyttede han sig af sin Fordel til at angribe vort Fodfolk, ved hvilket Kongen den Gang holdt og endnu en Gang gav Ordre til, at Rytteriet paa denne (venstre) Fløj skulde sætte sig og træffe. Da det saae, at hele vort Infanteri var i Ilden og saaledes næsten var sekunderet, var saadant umuligt, idet det ikke mere var at bringe til at staa. Kongen begav sig derpaa, da han næsten var omringet af Fjender, til den højre Fløj, da han saae, at nogle Batailloner blev kastede over Ende. I Mellemtiden bemægtigede Fjenden sig ogsaa vort Artilleri, som han dog ikke ganske kunde hævde Besiddelsen af. Da Kongen kom til højre Fløj, gav han selv Ordre, stillede selv Officererne foran de Eskadroner, der havde mistet dem, og befalede Livgarden atter at gaa frem til Angreb, hvilket ogsaa skete i Kongens Nærværelse, og har nævnte Livgarde i denne Aktion 12 Gange træffet med en saadan Kraft, at den erhvervede sig stor Ære og Roes“. Efter derpaa at have fremhævet Obersterne Bibows og Levelzows Forhold under Slaget fortsætter Beretningen: „Da

Hans Majestæt var i fuld Aktion ved den højre Fløj, mødte han Generalløjtnant F. Arenstorff, som kommanderede samme, og som den Gang opretholdt alt i god Orden. Kongen fortalte ham udførligt, hvorledes alt var gaaet til paa den anden Side, og at venstre Fløj havde maattet trække sig tilbage. Da bad Generalen Kongen om at passere Aaen og bringe sin Person, hvorpaa alt kom an, i Sikkerhed. Han forsikrede ikke at opgive Slaget end med Livet, med Sejr eller i alle Tilfælde i god Orden, hvilket han ogsaa redelig har holdt. Og passerede Kongen, om end efter langvarig Betænkning, Aaen med nogle hos sig havende Folk, og var Fjenden i Anmarche for at disputere Passagen“. Hvad Kongen foretog sig, da han var kommen over Aaen, taler Beretningen ikke om.

Der foreligger saaledes 3 Versioner om Kong Christian V's Deltagelse i Slaget ved Lund.

Efter Beretningen i Krigskollegiets Manuskript har Kongen deltaget i venstre Fløjs Kamp. Den har en Antydning af, at Kongen har været til Stede ved Centrums Kamp, men den fortæller intet om, at Kongen har været ved højre Fløj, og den fortier, at han forlod Valpladsen, medens der endnu blev kæmpet.

I den Beretning, der er trykt efter Koncepten i „Danske Kongers Historie“; fortælles, at Kongen efter Kampen paa venstre Fløj, begav sig til højre Fløj. Den giver ingen Antydning af, at Kongen har været ved Centrum, og ligesom den oven anførte Beretning fortier den, at Kongen forlod Valpladsen.

I Koncepten i „Danske Kongers Historie“, der aldrig er bleven offentliggjort, fortælles, at Kongen, da han forlod venstre Fløj, begav sig først til Centrum og derpaa

til højre Fløj, hvor han udviklede stor Aktivitet under Kampen, indtil han paa Tilskyndelse af Generalløjtnant F. Arenstorff forlod Valpladsen for at bringe sin Person i Sikkerhed bag Kjøflinge Aa.

Hvad er nu den historiske Sandhed?

Beretningerne maa sammenholdes med Vidneforklaringerne, og om man end derigennem ikke kan faa Svar paa ethvert Spørgsmaal, saa kan man dog naa til Klarhed i det, som er Hovedsagen.

Som Udgangspunkt for denne Del af Undersøgelsen maa man benytte det Klokkeslet, Kl. 10 $\frac{1}{2}$, da Kampen var endt paa venstre Fløj og begyndte i Centrum, for derefter at undersøge Centrums Kamp.

Da det svenske Centrum kun talte 10 Batailloner, var det betydeligt underlegen overfor det danske Fodfolk. For at bøde derpaa og navnlig for at faa samme Frontlængde stilledes der 9 Batailloner i første og kun 1 Bataillon i anden Træfning. For at støtte sidstnævnte Bataillon, der stod i Midten, stilledes der 3 Eskadroner Ryttere og Dragoner til hver af dens Sider. Centrum kommanderedes af Generalløjtnant Schultz, der tillige førte Befalingen over 1. Træfning, medens Generalmajor Mortaigne havde anden Træfning.

Det danske Centrum talte 18 Batailloner, fordelt med 10 til første og 8 til anden Træfning. Blandt de sidstnævnte var der 3 Batailloner, der var dannede af Baadsfolk. De stod, da der blev alarmeret, „afsidet“ ved Svenstorp, og de var endnu ikke indtrufne ved den Del af Kampen, som her vil blive Tale om. Generalmajor Schack kommanderede Centrum og første Træfning, Oberst Cicignon anden Træfning, og denne talte foreløbig kun 5 Batailloner.

Slagordenen var følgende:

Paa svensk Side stod regnet fra højre Fløj til venstre: Garden til Fods, 3 Batailloner, 1 Bataillon Skaraborg, 1 Dalkarle, 1 Vestgøta Dal, 1 Helsinge, 1 Nerike og 1 Norrland.

I anden Træfning stod 1 Eskadron Dragoner, 1 Ryttere, 1 Dragoner, 1 Bataillon Helsinge, 1 Eskadron Dragoner, 1 Ryttere og 1 Dragoner.

Paa dansk Side¹⁾ stod i 1. Træfning regnet fra venstre Fløj til højre:

Dronningens Livregiment, 2 Batailloner, Weyhers Regiment, 2 Batailloner, 1 Bataillon Croy, 1 Bataillon Stuart, Prins Georgs Regiment, 2 Batailloner, og Kongens Livregiment, 2 Batailloner.

I anden Træfning stod, regnet paa samme Maade: 1 Bataillon Pløn, 1 Bülow, 1 Cicignon, 1 Lytzwog og 1 Lütken.

Da Generalløjtnant Schultz under Marchen havde passeret Valkærra, saae han det danske Centrums 1. Træfning i hurtig Fremrykning bag et Gærde, der gik omtrent ligeløbende med Vejen fra Valkærra til Lund, og i samme Højde som hans Kolonne. Han lod derfor svinge ind Venstre og tog den Stilling ved Vejen, som

¹⁾ Da der i de Slagordner for Slaget ved Lund, der findes i Rigsarkivet, er Uoverensstemmelser, forsaavidt angaar den danske Hærs anden Træfning, skal her udtrykkeligt fremhæves, at Oberst Cicignon erklærede, at han havde 5 Batailloner, hvoraf de 4 var hos ham selv, og den 5., som han kaldte „das lüthische Bataillon“, stod bag Kongens Livregiment. Cicignon udtaler sin Beklagelse over, at han ikke havde Oberster hos sig, der kunde hjælpe ham i Føringen af Tropperne, og deraf følger, at han ikke kan have haft 2 Batailloner af Regimentet Pløn, thi saa maatte Regimentskommandøren, Oberst Brinck, have været til Stede.

tidligere er omtalt. De danske Tropper svingede strax ind Højre bag Gærdet. Afstanden mellem begge Parter var som omtalt 300 Alen, og mellem dem laa en For- dybning. Paa begge Sider trak man Kanonerne frem og aabnede en livlig Kanonade. Under denne kom Oberst Cicignon til med anden Træfning og stillede sig bag første.

Det danske Artilleri var talrigst. Det varede derfor ikke længe, før det bragte de svenske Kanoner til Taushed, hvorpaa Ilden blev rettet paa det svenske Infanteri. Da det led betydeligt, havde Generalløjtnant Schultz kun Valget mellem at gaa tilbage til en anden Stilling eller rykke frem til Angreb. Han valgte det sidste.

Saasnart Generalmajor Schack saae Svenskerne rykke frem, besluttede han at føre et Modangreb. Begge Parter gik altsaa mod hinanden og mødtes i Lavningen. Schacks 1. Træfning skød først; Svenskerne svarede ikke, før de naaede ind paa 80 Skridt. Derefter skete Indbrudet fra begge Sider, og der opstod et blodigt Haandgemæng. Det endte med, at Svenskerne maatte trække sig tilbage til en Stilling Ø. for Nøbbeløf, saa haardt forfulgte af de Danske, at de mistede deres Kanoner, hvis Antal fra svensk Side angives til 8, fra dansk til 10—12. Foreløbig besatte Schack den Stilling ved Vejen, Svenskerne havde haft inden Angrebet. De svenske Kanoner blev strax vendte og betjente af danske Officerer. Der blev først given dansk Løsen, og derpaa affyredes 20—30 Skud.

Klokken maa dengang have været mellem 11 og 11^{1/2}.

Under Angrebet havde Kongens Livregiment og Bataillon Lütken kastet de svenske Batailloner af Norrlands, Nerikes og Helsinges Regimenter, men under Forfølgelsen trængte de 3 danske Batailloner saa langt ud til Siden

— „sind so weit ausgerissen“, siger Cicignon —, at de kom ud af Forbindelsen med den øvrige danske Linje. Prins Georgs Regiment, der havde Plads til Venstre for Kongens Livregiment, søgte at bøde derpaa ved at skyde sig til Højre, men derved opstod der enten et Hul eller i alle Tilfælde et svagt Punkt mellem Prins Georg og Bataillonen Stuart.

Paa den modsatte Fløj var Forholdet et andet. Her var det lykkedes de 2 Batailloner af den svenske Fodgarde, der havde den yderste højre Fløj, at kaste de lige overfor staaende 2 Batailloner af Dronningens Livregiment tilbage i Uorden paa Bataillonen Pløn, og mellem disse Batailloner førtes en blodig Kamp.

Det er under denne Kamp, at Christian V kom til Stede, og det er til den, der sigtes, naar det i Manuskriptets Beretning hedder, at Kongen formanede Fodfolket til at staa.

At dette maa være saaledes, fremgaar ogsaa af den af Oberst J. Bülow givne Beretning. Det vil erindres (jfr. Side 9), at Obersten, efter at have meddelt Kongen sin Hensigt at søge højre Fløj, fortsatte sit Ridt, hvorimod Kongen blev tilbage med sit Følge, samt Oberst Hans Stensøn og Brockenhus Dragoner. Bülow fortæller nu videre i sin Beretning: „Da vi ikke var langt borte fra den højre Fløj, saae vi nogle fjendtlige Eskadroner, der endnu ikke havde været i Drabning, men afgivne til Bagagen, til Højre for os, og andre, som forinden forfulgte vor venstre Fløj, som havde mærket vor Hensigt, fra Venstre og bagfra. Vi var saaledes afskaarne, og blev nødte til at gaa over Aaen (Kjeflinge) og følge efter de andre“ (3: den slagne venstre Fløj).

Det frembyder ingen Vanskelighed at bringe Klarhed i den Situation, Bülow her beskriver.

Da Carl XI begav sig paa Vej for at forfølge den danske slagne Fløj, saae han Kampen begynde i Centrum. Da det svenske Centrums højre Fløj ikke var dækket, naar Kongen tog Rytteriet med sig, sendte Kongen Oberst Erik Dahlberg derhen med 2 Eskadroner. Disse stødte undervejs paa 2 Eskadroner finske Ryttere, der var blevne sprængte i Kampen paa Møllebakken, men som det nu var lykkedes Oberst Grev Carlsøn at samle.

Det var dette Rytteri, som Bülow saae bagfra og til Venstre. Men, da det opdagede den Kamp, der førtes af de 2 svenske Gardebatailloner, besluttede det at ile disse til Hjælp.

General Mortaigne, der kommanderede Svenskernes 2. Træfning, havde havt samme Tanke, og derfor befalede han de 3 Eskadroner, han havde paa højre Fløj, at rykke frem og angribe; men det viste sig ugørligt at faa Mandskabet med. Da opdagede General Mortaigne det svage Punkt i den danske 1. Træfning mellem Bataillonen Stuart og Prins Georgs Regiment, og han besluttede at benytte sig deraf. Derfor befalede han, at de 3 Eskadroner, der dannede hans venstre Fløj, skulde rykke frem, gennembryde den danske Linje og om muligt generobre de tabte Kanoner. Det var dette Rytteri, som Oberst Bülow saae rykke frem til Højre for sig. Naar han gik ud fra, at det havde været afgivet til Bevogtning af Bagagen, laa det i, at det ikke hørte til det sædvanemæssige at sætte Rytteri i Centrums anden Træfning.

Da Mortaigne sendte dette Rytteri frem, lod han en Trop paa 30—40 Dragoner gaa mod de tabte Kanoner. Disse havde faaet en Bedækning af Croys Bataillon

under Løjtnant Abenhusen. Da han saae Fjendens Dragoner komme sprængende, spurgte han sin Bataillonskommandør, Oberstløjtnant Brünnigker, om han skulde fornagte Kanonerne. Han fik til Svar: „Lad Kanonerne og skyd paa Fjenden“. Men, da denne rykkede frem, „løb Alt“. Brünnigker var den Gang paa Bataillonens venstre Fløj. Han begav sig foran Bataillonens for at faa den standset, men derved fik det Udseendet af, at det var ham, der gav det slette Exempel, hvilket gav Anledning til, at han senere sattes under Tiltale. Bataillonens styrtede i vild Flugt ind paa Cicignons Batailloner i anden Træfning. Stuarts Bataillon blev revet med paa Flugten, men det skyldtes tillige en anden Aarsag.

Fraregnet den Trop, der havde angrebet Kanonerne, brød nemlig den øvrige Styrke af Mortaignes 3 Eskadroner igennem mellem Stuarts Bataillon og Prins Georgs Regiment, af hvilket den ene Bataillon blev næsten fuldstændig opreven. Rytteriet vendte sig derpaa mod Cicignons Batailloner i anden Træfning. Samtidig greb Obersterne Dahlberg og Grev Carlsson ind fra den modsatte Side og bagfra med deres 4 Eskadroner.

Cicignon saavel som de 2 Batailloner af Dronningens Livregiment blev saaledes angrebne fra alle Sider, og Angrebet kom saa pludseligt, at der kun blev afgivet 2 Salver. Grunden dertil skyldtes ikke mindst, at Bataillonerne Croy og Stuart netop i dette Øjeblik kom flygtende og tilvejebragte den fuldstændigste Forvirring. Under denne blev Oberst Cicignon med en Del Officerer og henved 200 Mand af forskellige Regimenter skilt fra de øvrige Tropper, saa at han kom til at staa i en Terrænsænkning. Han forklarede derom i Forhøret: „De kunde slet ikke se omkring sig, og de var saaledes

omringede af Fjendens Rytteri, at der næsten ingen Retræte var“. Det lykkedes ham dog at komme ud, men, da han ikke vidste, hvor Centrums højre Fløj — Kongens Livregiment og Bataillonen Lütken — stod, havde han ingen anden Udvej end at søge at naa Kjeflinge Aa. Det lykkedes, men undervejs maatte han to Gange slaa sig gennem svensk Rytteri, og, da han gik over Aaen, fik han flere Mand skudt paa Isen, fordi Fjenden forfulgte ham til Aaen.

Alle Vidneforklaringerne i Cicignons og Brünnigkers Retssager¹⁾ stemmer overens i ovenstaaende, og navnlig fremhæves det, at Rytterangrebene kom pludseligt, og at Konfusionen strax greb ind. Derimod er der nogen Uoverensstemmelse med Hensyn til, hvor langt Fjenden forfulgte. Cicignon og flere angiver, at Fjenden forfulgte til Aaen, nogle, at Forfølgelsen kun strakte sig 3—400 Alen, nogle, at den blev standset ved en Grøft. Men det ligger i, at Forklaringerne er givne saavel af Officerer, der fulgte Cicignon over Aaen, som af Officerer, der blev paa Valpladsen, samt i, at som Angrebet splittede Forsvarerne, saaledes splittede Forfølgelsen Angriberne.

Det kan jo ikke være Tvivl underkastet, at det er denne Kamp, der sigtes til, naar der i den ikke offentliggjorte Konzeptberetning tales om, at Kongen red bort til højre Fløj, da han saae, at „nogle Batailloner blev kastede over Ende“ (Croys og Stuarts) samt at Fjenden „bemægtigede sig vort Artilleri“. Dette Sidste forholder sig rigtigt; thi Fjenden generobrede ikke alene de Kanoner, han tidligere havde tabt, men han erobrede tillige

¹⁾ Brünnigkers Sag findes i Krigskollegiets indkomne Sager, Pakken Maj 1677 G.

Kanoner, som Generalmajor Schack havde ladet bringe frem i Stillingen.

Spørgsmaalet bliver dernæst om, hvor Kongen har haft Standplads?

Det Vandløb, der kommende fra Valkærra, flyder i Syd og bøjer mod Øst ved Foden af St. Lieberts Høj, har to smaa Tilløb fra Øst, og mellem dem ligger et Bakkedrag. Det er dette, som Oberst Bülow maa have passeret paa sin Vej til højre Fløj, og det er fra dette, han har set Mortaignes Rytteri foran og til Højre og Dahlbergs og Carlsøns Rytteri til Venstre og bagud. Det er da sikkert ogsaa fra dette Bakkedrag, at Kongen har bivaanet Kampen. Naar Konzeptberetningen siger, at Kongen, da han red bort, „næsten var omringet“, saa var han det ganske paa samme Maade som Oberst Bülows Rytteri, og derfor vil det være korrektere at bruge dennes Udtryk, at han var afskaaret paa en saadan Maade, at han ikke kunde bevæge sig, hvorhen han vilde. Kongen, der tillige maa have set, at det svenske Centrum nu ogsaa rykkede frem og tvang det danske til at gaa tilbage, kunde ikke blive. Han maatte bort, hvis han ikke vilde udsætte sig for at blive tagen til Fange. Men han havde ingen anden Vej at slaa ind paa end den, Bülow og Cicignon havde taget ved i nordlig Retning at søge tilbage til Kjeffinge Aa: thi det maa jo dog være klart, at hvis ingen af dem kunde naa den danske højre Fløj, saa kunde Kongen heller ikke naa den. Men han havde desuden en ganske naturlig Grund til at slaa ind i denne Direktion, thi han havde jo sendt General Sandberg Befaling til at samle venstre Fløj og tage Stilling, og han vidste ikke, om Befalingen var efterkommet. Var dette sket, kunde han snart vente at træffe denne

Fløj, og med den søge hurtigst muligt at degagere Centrum.

Kongen forlod saaledes nødtvungen sin Standplads og søgte derpaa at finde venstre Fløj.

Det næste Spørgsmaal bliver Klokkeslettet for disse Begivenheder.

Generalauditør Mejer søgte, uden nogensomhelst Bevisførelse, at slaa fast i Sagen mod Oberst Cicignon, at Kl. var 1, da Obersten forlod Centrum og trak sig tilbage til Aaen. Men det er ikke rigtigt. Klokken kan ikke have været mere end omtrent 12, thi henimod 12¹/₄ kom flygtende Ryttere af den svenske venstre Fløj tilbage fra Valkærra. Denne Fløj var altsaa den Gang slaaet, og det var dette, som gav Anledning til den Vending i Slagets Gang, som er omtalt Side 4. Som yderligere Bevis kan tjene, at Cicignon, som det senere vil blive omtalt, Kl. omtrent 3 befandt sig ved Broen over Saxaaen i Nærheden af Anneløf. Da han gik over ved Krudtmøllen, er den Vejlængde, han havde tilbagelagt fra Centrum, 2¹/₄ Mil, og den kunde han ikke marchere med sit Fodfolk paa mindre end henved 3 Timer.

Kongen maa have forladt Centrum omtrent paa samme Tid som Cicignon.

Men Konzeptberetningen fortæller, at Kongen begav sig til højre Fløj, naaede den og deltog i dens Kamp med den svenske venstre Fløj. Dette maa være urigtigt. Thi, hvis Kongen havde forladt Centrum, da Croys og Stuarts Batailloner flygtede, og vore Kanoner blev erobrede, altsaa ved Middagstid, saa var han ikke naaet den højre Fløj, før efterat denne havde slaaet den svenske venstre Fløj paa Flugt, og vil man sige, at han kunde have deltaget i Forfølgelsen, saa er dertil at bemærke,

at der ikke fandt nogen Forfølgelse Sted. Men, fordi Kongen ikke har deltaget i nogen Kamp paa højre Fløj, derfor er det ikke bevist, at han overhovedet ikke har været ved denne Fløj. Dette Bevis kan kun føres indirekte.

Et af Klagepunkterne mod Oberst Cicignon var, at han ikke havde søgt at naa hen til Infanteriets højre Fløj, men havde, „skønt han var saa frisk og ikke saaret, forladt Slaget saa tidligt og var løben til Landskrona“. Ved Voteringen om dette Punkt frikendte en af Dommerne ham fuldstændigt; Præsens udtalte, at efter alt, hvad der forelaa, maatte det anses som usandsynligt, at han kunde være naaet derhen; 5 af Dommerne udtalte, at han var strafskyldig, hvis det kunde bevises ham, at han kunde være kommen til højre Fløj. Selv Generalauditor Mejer nøjedes med at henstille, om det virkelig var saa, at 5. Troops Fjendtlige var brudt gennem Prins Georg og Stuart og havde afskaaret Cicignon og forhindret ham i at komme til det øvrige Infanteri (3: højre Fløj), men han tilføjede samtidig, at de fleste Vidneudsagn gik ud paa, at Fjenden var kommen bagfra paa Infanteriet med Rytteriet. Kun en eneste af Dommerne, Generalmajor Bibow, fandt Cicignon skyldig i dette Punkt og voterede: „Da Cicignon har befalet Major Puttkammer at ride til højre Fløj, har han dog vidst, at der var en højre Fløj, og, da han ikke har begivet sig derhen, har han handlet mod Krigsartiklernes § 100¹⁾“. Her maa det erindres, at Cicignon har forklaret, at Kongens Livregiment, der havde højre Fløj, var kommet for langt ud til Siden under Forfølgelsen og havde taget Bataillonen Lütken

¹⁾ Se den Cicignonske Sag.

af 2. Træfning med sig. Hvor disse Tropper, der kommanderedes af Oberst Bibow, stod, vidste han ikke. Derfor var det naturligt, at han sendte Major Puttkammer, der var Generaladjutant, ud for at søge den Fløj, der var bleven borte. Men før han fik Melding om, at den var funden, og hvor den stod, kunde han ikke følge efter med Tropperne, thi man kan ikke føre Tropper i Blinde. Det hvis, de 5 Dommere krævede Oplysning om, havde man eventuelt kunnet besvare dem paa den simpleste Maade. Thi, var det sandt, at Kongen fra Centrum havde begivet sig til Højre og var stødt til den højre Fløj, saa havde man jo deri et Bevis ikke alene mod Cicignon, men ogsaa imod Oberst J. Bülow, som i saa Fald ogsaa burde have været sat under Tiltale. Men, at man ikke havde dette Bevis, vidste ingen bedre end Generalauditor Mejer, thi det var jo ham, der havde konciperet Beretningen i Manuskriptet, der ikke omtaler Kongens Nærværelse ved højre Fløj.

Beviset for, at Kongen ikke kan være kommen til denne Fløj, ligger altsaa i, at da hverken Cicignon eller Bülow kunde naa derhen, var det ogsaa umuligt for Kongen.

Som her er ført et indirekte Bevis for, at Kongen ikke kom til højre Fløj, saaledes søger Herr Stille ad samme Vej at bevise det modsatte, og dertil benytter han Hestgarden. Han udtaler: „Den ovennævnte Konzept (o: den ikke offentliggjorte) siger, at Christian V kom til højre Fløj, og at han „någon gång“ kom til Hestgarden, er jo aldeles klart“. Men her ligger netop Fejltagelsen. Som allerede omtalt nævnes Kongen ikke i nogensomhelst dansk Beretning som ledsaget af Hestgarden. Det eneste Sted, hvor Overgangen over Kjöflinge Aa berøres, og

det er jo netop i den nævnte Konzept, hedder det, at Kongen passerede Aaen „med nogle hos sig havende Folk“. Ligesaa lidt findes noget om Hestgarden i de optagne Vidneforklaringer.

Hvorfra stammer da Beretningen om, at Kongen forlod Valpladsen ledsaget af Hestgarden? Udelukkende fra svenske Kilder.

Bjørnin beretter i „Kriget mot Danmark 1675—79“ Side 138: „Blandt de flygtende Eskadroner syntes man (o: fra svensk Side) at genkende den danske Hestgarde, kommende i fuldt Spring¹⁾ mod de længere til Siden liggende Overgangssteder²⁾. Pludselig opstod — man vidste ikke hvorledes — det Rygte, at den danske Konge og Prins Georg red i Spidsen for samme,

¹⁾ Det udhævede Sted har C. F. Arenstorff i „Generalerne F. og C. von Arenstorff“ Side 150 omskrevet til: „Kongen red jo i fuldt Spring fra Valpladsen ned til Aaen i Spidsen for sin Hestgarde“, uden Angivelse af Kilden. Herr Stille citerer Arenstorffs Udtalelse Side 194, som om den skyldtes en dansk Forfatter.

²⁾ Herr Stille henviser til, at paa Overhofmarskal C. L. Løvenskjolds Kaart ledsages Kongen, da han forlader Valpladsen, af 3 Eskadroner af Hestgarden og 3 af Brockenhus Dragoner. Men Løvenskjold angiver udtrykkeligt, at han ved Udarbejdelsen af Kaartet har fulgt Bjørnin. Derimod er Løvenskjold af den bestemte Opfattelse, at Kongen ikke har været ved den højre Fløj. „Har — siger han — „Kongen været til Stede ved en Del af Centrums Kamp, har dette derimod umuligt kunnet været Tilfældet under den danske højre Fløjs Fægtning, da den slog den venstre Fløj tilbage, eftersom disse Sammenstød i det Væsentlige var afsluttede ved Middagstid, da Kongen endnu opholdt sig paa et derfra fjernt liggende Punkt af Valpladsen“. Naar Løvenskjold desuagtet tegner Kongen ledsaget af Hestgarden, da skyldes det Bjørnin. Løvenskjold siger derom: „Da det er et Faktum, at Kongen var ledsaget af Livgarden, da han passerede Kjællinge Aa, og at denne Afdeling senere fulgte ham til Landskrona, maa den være stødt til ham under Riddet ned mod Aaen eller tidligere“. Men Beviset mangler.

samt at den førstnævntes Hest var saaret. Kongen (Carl XI), der var ivrig efter at tage Fanger, skyndte sig hurtigt efter de flygtende Skarer, hvilke med Nød og Neppe reddede sig over Aaen*. Men denne Fremstilling er ikke historisk. Herr Stille oplyser selv, at Bjørlns Kilde er to Breve fra Oberst Nils Bjelke, der hørte til den svenske højre Fløj, hvori Bjelke omtaler det, Bjørln fortæller som Historie, som et Rygte, og i det sidste af Brevene, der er af 20. December 1676, siger Bjelke kun, at Kongen og Prins Georg kom over Aaen, „saasom dette berettes, dog siger jeg ikke dette som sikkert“.

Bjelkes Breve kan derfor ikke benyttes som Bevis, for at Christian V har været til Stede ved den danske højre Fløj og forlod den ledsaget af Hestgarden, der fulgte Kongen over Aaen. Derimod kan der henvises til den svenske Beretning om Slaget ved Lund, der er affattet af Erik Dahlberg og gennemset af Carl XI. I den fortælles, at Christian V og Prins Georg „med Drabantgarden og to Eskadroner tog den „geradeste“ Vej til Kjöflinge Bro, hvor hans Majestæt skal være faldet gennem Isen med Hesten i stor Livsfare, og derefter med største Hurtighed har begivet sig til Landskrona, hvor Hans Majestæt ankom ved Middagstid“. At man ogsaa her staar overfor et Rygte, trænger ikke til Bevis. Men noget deri er rigtigt. Kongen var ikke ledsaget af nogen Drabantgarde, thi Drabanterne var til Fods og rykkede ikke i Felten. Derimod er det ikke alene rimeligt, men højst sandsynligt, at Kongen om Morgenen, da han forlod Lejren ved Skælshøj, har medtaget en Eskorte af Hestgarden under Kommando af Ritmester Krabbe, thi at denne fulgte Kongen, er sikkert. Det er denne Eskorte, der bar røde Kapper, som man har taget for Drabant-

garden. Eskadronerne var Brockenhus Dragoner, thi de fulgte Kongen. Om Overgangsstedet og Uheldet, der skal være passeret, vil der blive talt under Afsnit II.

Resultatet af denne Del af Undersøgelsen bliver alt-saa: Christian V var til Stede fra først til sidst under den danske venstre Fløjs Kamp. Da Fløjen flygtede, begav han sig til Centrum, hvor han forblev, til han blev afskaaret, saa at han ved Middagstid maatte opgive sin Standplads og begive sig nordpaa i Retning af Kjefflinge Aa, hvor han ventede at finde sin venstre Fløj. Kongen har ikke været ved den højre Fløj¹⁾, og, da han forlod Centrum, var han ledsaget af Brockenhus Dragoner og — efter al Sandsynlighed — af en Eskorte af Hestgarden under Ritmester Krabbe.

II.

Forgæves søgte Kongen sin venstre Fløj, og derved naaede han Kjefflinge Aa og passerede Aaen. Men, hvor gik han over?

Den svenske officielle Beretning fortæller, at Overgangen skete ved Kjefflinge Bro, at Kongen faldt gennem Isen og var i Livsfare. Herr Stille betragter Angivelsen af Overgangsstedet som rigtig, men han afviser Faldet gennem Isen og Livsfaren, thi siger han, der var en Bro, og hvorfor skulde saa Kongen ride over Isen. Men der

¹⁾ Som et yderligere Bevis for, at Kongen har været ved højre Fløj, henviser Herr Stille til Lagerbrings „Rutger v. Aschebergs lefverne“, der er bygget paa en Journal, Ascheberg har ført. I den hedder det: „Den (danske) højre Fløj gjorde alt, hvad af gode Soldater kan begæres, og Kong Christian og Prins Georg, som var nærværende her, undlod intet af en brav Soldats Skyldighed“. Men Ascheberg var ikke Vidne til denne Kamp, og hans Udtalelser synes at være tagne af danske Beretninger.

var neppe nogen Bro. Thi, da Christian V den 10. November 1676 brød op fra Glumsløf, — omtrent midtvejs mellem Landskrona og Helsingborg — for at gaa bag Kjefflinge Aa, passerede han Kjefflinge Bro den følgende Dag og lod den derpaa afbryde. Svenskerne, som ankom nogle Timer senere, kunde derfor ikke komme over Broen, og derfor maatte de gaa i Lejr N. for Aaen. Broen er neppe senere bleven istandsat, thi i saa Fald maatte man jo fra dansk Side have en fast Postering ved Broen; men derom foreligger der intet. Derimod siger Lagerbring, ifølge Aschebergs Journal: „Alle Broerne var afbrudte, og Vandet højt“, og det gælder sikkert ogsaa Kjefflinge Bro. Hovedsagen er dog ikke, om der paa dette Sted var Bro eller ej, men om Kongen gik over her. Ja, havde Kongen forladt Valpladsen for ad den „geradeste“ Vej at naa Landskrona, saa vilde det have været naturligt, om Kongen var gaaet i denne Retning. Men Kongen gik ikke over Kjefflinge Bro, og endnu mindre naaede han Landskrona ved Middagstid, thi dengang opholdt han sig $3\frac{1}{2}$ Mil derfra.

De danske Beretninger nævner intet om, hvor Kongen gik over Aaen. For at udfinde Stedet og for at komme til Klarhed over, hvad der foregik paa Vejen mellem Kjefflinge Aa og Landskrona, er det nødvendigt at komme nærmere ind paa den danske venstre Fløjs Flugt. Det kan kun ske ved at konstruere Begivenhederne efter Vidneforklaringerne i den Sandbergske og Cicignonske Sag.

Som tidligere omtalt var der i Lejren ved Skælshøj bleven samlet 4—5 Eskadroner af den flygtende Fløj. De tog Stilling N. for Lejren. Men, da Svenskerne rykkede imod dem og omgik begge Fløje, forlod Mandskabet Officererne og gik med den øvrige flygtende

Strøm i vild Flugt tilbage mod Overgangsstederne Krudtmøllen, Fladmandsvad og N. for Svenstorp. Svenskerne delte sig og fulgte mod alle 3 Punkter. Ved Overgangsstederne trængtes de danske Ryttere sammen; Isen bristede paa flere Steder, saa at mange druknede, og ikke faa blev dræbte af de forfølgende Svenskere. Men paa Carl XI's Befaling blev Forfølgelsen standset ved Aaen.

Generalmajor Sandberg, der kommanderede den slagne Fløj, gik over ved Krudtmøllen. Thi Ritmester Bugenhagen forklarede, „at han havde sagt til Generalmajor Sandberg ved den afbrændte By, at man ikke skulde marchere saa spredt, hvortil Sandberg svarede, at Generalen (Carl Arenstorff) maatte være foran“. Den afbrændte By kan kun være Hoby, der den Gang laa S. S. O. for Krudtmøllen, og Retningen maa derfor være tagen paa dette Pas. Henvisningen til, at General Carl Arenstorff var forude, maa have sigtet til, at Sandberg gik ud fra, at Arenstorff, der som haardt saaret¹⁾ havde forladt Valpladsen, maatte være foran, og at han gennem sin Autoritet vilde samle de Flygtende.

Under Flugten havde Sandberg bestandig opholdt sig i Fjendens Nærhed og uafbrudt, men forgæves, opfordret Mandskabet til at staa og kæmpe „som ærlige Folk“. Han var ogsaa en af de sidste, der gik over Aaen. Men efter Overgangen blev Forholdene ikke bedre. De flygtende frygtede for, at Fjenden vilde følge efter, og derfor vedblev de at jage fremad ad Vejen til Landskrona. Da Overgangen havde bevirket, at der var stor Afstand mellem de forreste og de bageste, kunde det

¹⁾ General Arenstorff døde i Kjøbenhavn den 10. December efter Amputation.

kun lykkes at standse Flugten ved at faa de forreste til at staa og vende om. Der blev gjort Forsøg i denne Retning af enkelte Officerer, men de strandede paa, at Mandskabet var døvt for alt, saa at det end ikke vilde lystre Trompeternes Signaler om at gøre Holdt og Front.

Oberst J. Bülow, der naaede Aaen efter den slagne Fløj med de to blandede Eskadroner af Arenstorffs og Sandbergs Regimenter, kom over Aaen, som det synes ved Krudtmøllen, uden at det kom til Kamp; i alt Fald nævner han intet derom i sin Beretning.

Kongen naaede Aaen efter Oberst J. Bülow. Alle Vidneforklaringerne taler imod, at Kongen gik over ved Kjøflinge Bro, og Konzeptberetningen vidner ogsaa derimod. Thi Kjøflinge Bro ligger $\frac{3}{4}$ Mil fra Krudtmøllen, og i den Afstand kunde Fjenden ikke tænke paa at „disputere Passagen“. Overgangen maa enten have fundet Sted ved Krudtmøllen eller ved Rinnebæksmølle, og Udtrykkene i Konzeptberetningen tyder nærmest paa, at den er sket paa sidstnævnte Sted.

Det var ikke noget glædeligt Syn, der mødte Kongen, da han var kommen over Aaen. Han saae den venstre Fløj flygtende i en lang Strøm ad Vejen til Landskrona. Ved at fortsætte Riddet stødte han paa Generalmajor Sandberg.

Kornet Holtz af Reventlows Regiment forklarede om dette Møde: „Da H. M. Kongen kom til Generalmajor Sandberg over Aaen omtrent en Milsvej, sagde Kongen til ham, at han skulde gøre Holdt der, og alt, hvad som kom dér, skulde blive hos ham. General Sandberg blev da holdende, hvor længe véd han ikke, da han red til Landskrona for at blive forbunden“.

Men det maa antages, at, hvad Kornetten her forklarer, har han hørt rygtevis, thi det er neppe rimeligt, at man har ladet ham være til Stede ved Samtalen. Heller ikke kan Kongen have sagt, at hvad der kom, skulde blive dér, thi da Sandberg var en af de bageste, kunde det ikke nytte at give en saadan Anvisning.

Ritmester Powisch af samme Regiment, der foruden Holtz var det eneste Vidne, som udtalte sig om Mødet mellem Kongen og Sandberg, forklarede: „Han stødte til den flygtende venstre Fløj omtrent $1/2$ Mil hinsides Aaen; dér havde Tropperne sat sig, og de havde Standarter hos sig, og har Kongen selv befalet, at de skulde danne Trops, saa godt det var muligt“.

Standarterne, Powisch omtaler, maa have været Brockenbus Dragoner, som Kongen lod blive hos Sandberg, samt de 2 Eskadroner, Oberst J. Bülow havde ført over Aaen.

Selv udtalte Sandberg om sit Møde med Kongen i sit Forsvarsindlæg: „Hans Majestæt vil allernaadigst erindre sig, at jeg, da Kongen red forbi mig paa Valpladsen (her menes N. for Kjøflinge Aa), ikke var blandt de forreste, men blandt de bageste af Officererne af denne Fløj, at jeg kun havde faa af dem hos mig, og de andre var Størstedelen af Vejen foran, hvilket, jeg formente, skulde bringe de gemene Ryttere, som havde forladt mig og flygtede, til at staa, at jeg allerede den Gang underdanigst „und beweglich“ remonstrerede, hvor meget jeg var villig, naar det ikke havde været mig umuligt, at indhente de samtlige Flygtende og bringe Orden til Veje, hvad da ogsaa er sandfærdigt, især da jeg havde mistet min bedste Hest og savnede de øvrige“.

Efter Samtalen red Kongen videre ad Vejen til

Landskrona. Som det vil ses, havde han ikke givet Sandberg nogen Ordre til at samle sin Fløj for at ile den øvrige Hær til Hjælp. Kongens Ordre tilsigtede kun at faa Fløjen til at standse og tage en Optagelsesstilling. Kongen maa dog snart være kommen til Erkendelsen af, at dette var umuligt. Men der foreligger intet om, at han personlig er skreden ind for at faa Mandskabet til at staa, eller at han overhovedet har givet nogensomhelst Befaling. Navnlig kan det ikke paavises, at Kongen har befalet, at Tropperne skulde gaa tilbage til Landskrona. Major Grabow af Reventlows Regiment, der under Forhørene i den Sandbergske Sag blev spurgt om, hvorvidt Kongen havde givet en saadan Befaling, svarede: „Det vidste han ikke. Men han havde hørt, at Kongen sagde til Overjægermester Hahn, at denne Dag var en ulyksalig Dag; det var bedst, at de gik langsomt (sacht) til Landskrona, hvilket skete $\frac{1}{2}$ Mil fra Aaen“.

Sammenholder man Grabows og Powischs Forklaringer, kommer man til det Resultat, at Kongen maa være stødt til Generalmajor Sandberg $\frac{1}{2}$ Mil fra Aaen. Forudsat at Vejnættet gik den Gang, som det gaar nu, maa Samtalen have fundet Sted ved Begyndelsen til S. Viddinge, og det kunde atter tyde paa, at Kongen er gaaet over ved Rinnebæksmølle, thi derfra fører der en Vej lige paa Hovedvejen til Landskrona.

Sandberg er neppe bleven staaende længe, men, da ingen Tropper stødte til ham, fortsatte han Marchen, indtil han naaede det Sted, hvor der gaar en Vej af til Anneløf. Her gjorde han Holdt og lod Mandskabet sidde af.

Nu kom General Carl Arenstorff til. Hvor og naar

han er kommen over Aaen, derom foreligger der intet. Man véd kun, at han var ledsaget af Kaptajnløjtnant Esemann og Løjtnant P. A. Pulow. Løjtnanten var stødt til undervejs.

At det Sammentræf, der nu fandt Sted mellem Arenstorff og Sandberg, maa være faldet efter Mødet mellem denne og Kongen, derom kan der ikke rejses Tvivl. Løjtnant Pulow beretter: „Da vi havde redet en Milsvej eller saa omtrent, holdt Generalmajor Sandberg med sit Regiment paa højre Side af Vejen, og hans Folk var siddet af, medens de andre marcherede glat væk“. General Arenstorff var — siger Pulow — meget „ungehalten“ mod Sandberg, men, hvad der blev sagt, hørte han ikke, fordi han og Kaptajnløjtnant Esemann sendtes frem af General Carl Arenstorff for at naa de Officerer, der var foran, og befale dem, at de skulde sætte sig og danne Trops, samt tilkendegive dem, at de ikke maatte marchere saa uordentlig. Kaptajnløjtnant Esemann knytter i sin Forklaring den Bemærkning hertil, „at der tænktes ikke paa, hvor Tropperne skulde marchere hen“. Med andre Ord, der blev heller ikke nu given nogen positiv Befaling om, hvor de Tropper, som det lykkedes at faa til at staa, skulde samles, og hvad Opgave de skulde have.

Pulow fortæller derpaa i sin Beretning, at han traf paa Generaladjutantløjtnant Reck, der paa Forespørgsel om, „hvem der havde givet Befaling til at marchere bort“, svarede: „Jeg véd det ikke; de siger, at Hans Majestæt skal have gjort det“. Pulow fortsatte sit Ridt og stødte derved paa Oberst Hans Stensøn, Major Grabow og Ritmester Bugenhagen, der red foran noget Mandskab, de havde faaet samlet. Pulow sagde til Officererne:

„Generalen lader spørge, hvem der har givet Eder Befaling til at marchere. I skal sætte Eder igen“. Major Grabow svarede — „Kongen har givet Ordren“ — og de andre sagde til hinanden: „Hvad skal vi saa gøre“? Pulow gentog: „De Herrer hører vel, hvad der er Generalens Befaling. De andre har allerede sat sig“. De var den Gang — siger Pulow — langt fra disse andre og i en Dal, saa at de ingen Oversigt havde¹⁾. Efter Pulows sidste Bemærkning sagde Ritmester Bugenhagen: „Saa lad os da ogsaa gøre det“. Pulow vendte saa sin Hest for at ride tilbage til Generalen, og Oberst Hans Stensøn fulgte med ham.

Af denne Beretning fremgaar det tydeligt, at da Pulow stødte paa Major Grabow, maa Kongen have været endnu længere fremme ad Vejen til Landskrona. Oberst Stensøn, der var gaaet over Aaen med Kongen, og ikke, som Herr Stille mener, med Oberst Cicignon, maa være bleven tilbage, da Kongen passerede Grabow, og denne hørte Kongens Ytring til Overjægermester Hahn.

Medens Esemann og Pulow var fraværende, havde General Arenstorff begivet sig til Anneløf for at blive forbunden.

Heller ikke Sandberg var bleven staaende. Han var med en Styrke, der ifølge Oberst Kruses Forklaring bestod af Brockenhus Dragoner, de 2 Eskadroner af Arenstorffs og Sandbergs Regimenter og 2 Standarter af Kruses Regiment, gaaet tilbage over Broen ved Saxaaen.

Paa dette Tidspunkt ankom Oberst Cicignon med 26 Officerer og henved 200 Mand. Uden Angivelse af Stedet forklarer Cicignon, at han var gaaet over Kjøflinge

¹⁾ Styrken maa antages at have passeret Broen over Saxaaen og at have marcheret i den Lavning, hvori Aaen flyder.

Aa, havde kæmpet med Fjenden ved Overgangsstedet og faaet nogle Mand skudt paa Isen. Han har givet 2 Forsvarsindlæg. Da de stemmer overens i Hovedsagen og blev bekræftede gennem Vidneforklaringer af Kaptajn Hans Holst af Bataillon Lützow og af Kaptajn Hans Schack af Dronningens Livregiment, vil det kun være nødvendigt at gengive en af Cicignons Beretninger. Den lyder: „Paa den anden Side af Aaen¹⁾ fandt jeg Generalmajor Sandberg med 4 Standarter, som jeg bad om at ville sætte sig; jeg vilde, fordi han svarede mig, at de fleste af hans Officerer var døde, gerne stille mig foran Eskadronerne med de hos mig havende Officerer og hjælpe med til at anføre dem. Jeg gentog det samme overfor Herr Oberst Stensøn, der lige kom ridende, med de samme Ord, hvorpaa Tropperne ogsaa satte sig i Orden, men, da det var sket, kom det Raab, at der var given Ordre til at marchere til Landskrona; H. K. Majestæt var med Resten af Hæren forude; saa afmarcherede Generalmajor Sandberg, og jeg fulgte langsomt efter med Infanteriet“.

Det var paa Vejen til General Arenstorff, at Oberst Stensøn traf paa Cicignon. Herom berettede Stensøn: „Han traf Oberst Cicignon hinsides Aaen (Saxaaen), og sagde Obersten, at han gerne vilde gaa med til højre Fløj. Der var ogsaa et Rygte (Geschrei) blandt Folkene,

¹⁾ Denne Aa var Saxaaen, hvilket yderligere godtgøres af følgende Forklaring af Kaptajn Hans Holst: „Han havde hørt, at Cicignon i Nærværelse af nogle Officerer havde sagt til Sandberg: „Lad os tage Stilling her og formere Trops“, hvorpaa Sandberg svarede: „Hvad skal jeg gøre: alle mine Officerer er faldne; jeg kan ikke tvinge Folkene“. Cicignon svarede: „Vi er her saa mange Officerer, vi vil formere Trops“ og er saa gaaet over Aaen (Saxaaen)“.

at de skulde marchere til Landskrona. Han mødte ogsaa Oberstløjtnant Basse, der „en particulier“ sagde til ham, at de skulde følge Kongen til Landskrona. Men den Gang var Oberst Cieignon ikke til Stede“.

Stensøn stødte derefter paa General Carl Arenstorff, der var bleven forbunden, og som af Løjtnant Pulow havde faaet Melding om, at de flygtende paaberaabte sig en Ordre fra Kongen. Generalen red over Broen og stødte — omtrent en Fjerdingsvej fra det Sted, hvor Pulow første Gang traf dem — paa Major Grabow og Ritmester Bugenhagen, der nu havde taget Stilling med deres Trops. Generalen søgte hos Bugenhagen Oplysning om Kongens Befaling. Herom forklarede Bugenhagen i Forhøret, da der blev spurgt ham om, hvor vidt Kongen havde givet Tropperne Befaling til at marchere til Landskrona: „Han vidste ikke af nogen Ordre, men han havde hørt af andre, at de skulde marchere til Landskrona i al Mag, og befalede den salige General, at de skulde holde deres Geværer færdige og danne Trops, og han sagde ved denne Lejlighed, at det den Dag var gaaet daarligt“. Da denne Forklaring ikke toges for fyldestgørende, blev der spurgt Bugenhagen, om han ikke havde sagt til General Carl Arenstorff, „at Hans Kongelige Majestæt havde befalet, at Tropperne skulde marchere langsomt til Landskrona“. Bugenhagen svarede undvigende: „Han kunde ikke erindre det, men han havde talt med Generalen og kondoleret ham i Anledning af hans Saar“. Men, hvad Bugenhagen ikke vilde ind paa, det fik man Oplysning om hos andre. Oberst Kruse forklarede saaledes: „Han vidste ikke af nogen Ordre (3: fra Kongen), men, da de var $\frac{3}{4}$ Mil fra Landskrona, efterat de havde passeret det andet Pas (Broen over

Saxaaen), hvor de gjorde Holdt omtrent $\frac{1}{4}$ Time henimod Solnedgang, kom Ritmester Bugenhagen til den salige General Arenstorff og sagde, at H. K. Majestæt havde befalet, at de i al Magelighed (allgemach) skulde begive sig til Landskrona, hvortil den salige Herr General svarede, at hvad der var Kongens naadigste Vilje og Befaling, var ogsaa hans, og blev der derpaa given Ordre til de tilstedeværende Tropper at marchere, nemlig til Brockenhus Dragoner, 1 Eskadron af salig Generalens Regiment, 1 Eskadron af Generalmajor Sandbergs og 2 Standarter af hans eget Regiment“. Kruse tilføjede, at han ikke vidste, hvor Generalmajor Sandberg og General Arenstorff først traf paa hinanden, men ved det andet Pas — Broen over Saxaaen — fandt han begge, da Ritmester Bugenhagen bragte Ordren.

At Kongen ikke har givet Befaling til at marchere til Landskrona, maa betragtes som utvivlsomt. Naar det desuagtet fik Udseendet af, at der har existeret en saadan Ordre, maa Grunden dertil søges i, at Major Grabow neppe var den eneste, der havde hørt Kongens Udtalelse til Overjægermester Hahn om den ulyksalige Dag, og at det var bedst at ride langsomt til Landskrona. Thi gennem ikke faa Vidner oplystes det, at der havde været „ein Gemurmel“ eller „Geschrei“ om, at Kongen havde sagt, at de skulde gaa til Landskrona. Dette Rygte blev opfattet som en Befaling, og dets Rigtighed saae man bestyrket gennem den Omstændighed, at man saae Kongen med Følge ride til Landskrona, hvorefter man drog den Slutning, at Slaget var tabt.

Kruses og Cicignons Forklaringer stemmer overens i, at der nu blev given Befaling til at marchere til Lands-

krona. Generalmajor Sandberg og Kruse sluttede sig til det Rytteri, Kruse nævner.

Da denne Marche var tiltraadt, hørtes Skydning i Retning af Lund. 10 Vidner erklærede at have hørt denne Skydning, hvorimod Sandberg, Kruse, Oberstløjtnant Wortmann og Ritmester La Mare forklarede, at de ikke havde hørt nogen Skydning. Da de 2 sidstnævnte Officerer ligesom Sandberg og Kruse hørte til den samlede Styrke, taler Rimeligheden for, at de den Gang har været i en Lavning. Af dem, der hørte Skydningen, forklarede nogle, at de havde hørt, at der blev skudt dansk Løsen, andre at det blev skudt 3 Gange, og nogle, at de vel havde hørt Skydningen, men uden at kunne forklare sig dens Betydning.

Major Grabow forklarede: „Ja, de hørte Skydningen, da General Arenstorff kom til dem, men de vidste ikke, hvad den betød, og troede, at Svenskerne vilde lokke dem i en Fælde“.

Generalen var, da han kom til det Sted, hvor Major Grabow havde taget Stilling, ledsaget af Oberst Stensøn, Kaptajnløjtnant Esemann og Løjtnant Pulow, men denne blev sendt til Landskrona for at bestille Kvarter. Stensøn og Esemann forklarede, at de havde hørt Skydningen, men de oplyste intet om hvilken Betydning Generalen eller de selv tillagde den. Stedet, hvor Generalen befandt sig, laa — efter Pulows Forklaring — noget over $\frac{1}{4}$ Mil V. for Broen over Saxaaen. Man kan saaledes bestemme Stedet, men man er tillige i det heldige Tilfælde at kunne bestemme Tiden.

Klokken har den Gang været lidt over 3.

Som det af Skildringen af Slaget Side 5 vil erindres, blev der Kl. 3 skudt 3 Gange dansk Løsen fra St. Lieberts

Høj for at kalde den danske venstre Fløj tilbage til Valpladsen. Det var denne Skydning, man hørte, og da Afstanden fra Højen til Stedet, hvor General Arenstorff befandt sig, i lige Linje er 46,000' og Lyden forplanter sig 1055' i Sekundet, kan der ikke, naar Mellemrummene mellem Skudene regnes med, være hengaaet mange Minutter, da Generalen og hans Omgivelser hørte Skydningen og dens Ophør.

Regner man nu tilbage, kommer man til det Resultat, at der maa være gaaet omtrent $\frac{1}{2}$ Time fra den Gang, Pulow første Gang stødte paa Major Grabow, og til General Arenstorff ankom til denne. Kongen, der ved det første Møde mellem Grabow og Pulow var forude paa Vejen til Landskrona, maa altsaa forinden Kl. $2\frac{1}{2}$ være passeret Grabow og Bugenhagen paa Vejen til denne Fæstning, hvor han kan anlages at være ankommen Kløkken omkring 4.

Herr Stille henviser til, at Stehn Jacobsøn, i „Den nordiske Krigs Krønike“ Side 210, beretter, at Kongen kom til Landskrona, „noget efter at det var mørkt“, og han slutter deraf, at Ankomsten har været „maaske ved Fentiden“. Men læser man Tidsangivelsen hos Stehn Jacobsøn i Forbindelse med hans øvrige Skildring, viser det sig, at den ikke har meget at betyde. Den nævnte Forfatter gaar nemlig ud fra, at Kongen saavel har været til Stede ved sin højre Fløj som ved Slutningskampen, og om denne skriver han: „Dog stod de (Danske) ubevægelige og fægtede, indtil Solen var gaaet ned, da de først marcherede fra Valpladsen, dog ikkun Fod for Fod, paa det deres overblevne Fodfolk udi Magelighed kunde følge med. Kongen kom selv til Landskrona, noget efter at det var mørkt, men Fodfolket marcherede saa sagte, at

de ikke kom til Landskrona, førend Klokken var 12 om Natten“. Da der fra det Sted, hvor Slutningskampen førtes og til Landskrona, er 3½ Mil, er det selvfølgelig en Umulighed, at Kongen kunde være i Landskrona Kl. 5, hvis man vil holde sig til S. Jacobsøns Beretning.

General Sandberg forklarede, at da han marcherede langsomt, naaede han først Landskrona „sildig om Aftenen“. Men denne Angivelse kan korrigeres ved, at Cicignon, der naaede Byen efter Sandberg, ankom ifølge Vidneforklaringerne Kl. 7. Sandberg er derfor ikke indtruffen saa sildig, som han angiver. Ved Ankomsten til Landskrona traf han Ritmester Krabbe af Hestgarden, der — siger Sandberg — „bragte mig mundtlig Befaling til, at vi skulde tage Stilling mellem Kanonerne, hvilket ogsaa blev efterkommet, indtil senere Ordre kom at sadle op med den venstre Fløj og søge Generalløjtnant F. Arenstorff, hvor jeg kunde attrapere ham“. Hvem, der har givet disse Ordre — om den første skyldes Kongen, og om Carl Arenstorffs Ankomst er Anledningen til den sidste — derom foreligger der intet.

Resultatet af Undersøgelsen for dette Afsnits Vedkommende bliver altsaa: Christian V er, ledsaget af Brockenhus Dragoner og sandsynligvis en Eskorte af Hestgarden, passeret Kjeflinge Aa enten ved Krudtmøllen eller — hvad der er det rimeligste — ved Rinnebæksmølle. Han er stødt paa General Sandberg mellem denne Aa og Saxaaen og har befalet Generalen at danne Trops og sætte sig. Efterladende Brockenhus Dragoner hos Sandberg har han fortsat sit Ridt ad Vejen til Landskrona, var allerede Kl. 2½ et Stykke paa den anden Side af Brøen over Saxaaen og naaede Fæstningen Kl. omkring 4.

I Modsætning hertil gaar Herr Stille ud fra, at

Kongen fra Centrum begav sig til den højre Fløj og blev paa Valpladsen, efter at denne Fløj havde forenet sig med Centrum samt havde kastet Svenskerne tilbage. Saa forlod Kongen Kl. 2, ledsaget af Hestgarden og Brockenhus Dragoner, Valpladsen i Troen paa, at Slaget var vundet, og begav sig over Kjefflinge Bro og Broen over Saxaaen, hvor han stødte paa General Sandberg Klokken lidt over 3.

Men, hvor kan man tro, at Kongen i det Øjeblik, hvor det gjaldt om at forvandle det Slag, der syntes vundet, til et Nederlag, skulde berøve det Vaaben, man mest behøvede under Forfølgelsen, 6 Eskadroner?

Herr Stille angiver ikke, hvor Kongen befandt sig, da han forlod Valpladsen. Flytter man Kongens Standplads saa langt tilbage som muligt, f. Ex. til Valkærra Torn, saa er der derfra til Broen over Saxaaen henved 2 Mil, og det skulde Kongen med Følge altsaa have redet paa lidt over en Time! Det er ligefrem umuligt. Og hvordan skulde Kongen være undgaaet at støde paa General Carl Arenstorff, da denne, hvad ovenfor er bevist, Klokken lidt over 3, var paa Landskronavejen $\frac{1}{4}$ Mil V. for Broen over Saxaaen?

Endnu et Punkt, som maa berøres, er Kongens Samtale med General Sandberg. Kom han tilbage i Troen paa, at Slaget var vundet, saa vilde det jo være ubegribeligt, om han ikke havde meddelt General Sandberg dette samt befalet ham at samle Fløjen og ile til for at fuldstændiggøre Fjendens Nederlag. Og havde man af Kongens Mund erfaret, at Svenskerne var kastede tilbage, saa vilde jo denne Efterretning i et Nu have bredet sig blandt de Flygtende og have været det bedste Middel til at faa dem til at vende om og gøre deres Pligt.

Nej, det Resultat, hvortil Herr Stille er kommet, kan umuligt være rigtigt, thi det staar i saa bestemt Modstrid med Kongens Udtalelse til Hahn om den ulyksalige Dag, dér passer saa godt ind i Begivenhederne.

Som Dansk maa man desuagtet være Herr Stille taknemmelig, fordi den alvorlige Bestræbelse, der øjensynligt ligger til Grund for hans Undersøgelse, har været at fremdrage alt, hvad der kunde bidrage til at stille Christian V's Forhold i Slaget ved Lund i et saa gunstigt Lys, som muligt. Naar jeg ikke har kunnet følge hans Bevisførelse, saa ligger det selvfølgelig ikke i, at mine Bestræbelser er gaaede i modsat Retning.

At Christian V var i Besiddelse af personligt Mod, havde han ofte nok havt Lejlighed til at lægge for Dagen, og det gjorde han ogsaa i Slaget ved Lund, ikke alene under venstre Fløjs Kamp, men ogsaa derved, at han blev tilbage paa Valpladsen, da venstre Fløj flygtede. Hvad der senere skete, var begrundet i Forholdene, og den Fejl, der blev begaaet, laa ikke i, hvad Kongen foretog sig, men den laa i, at man efter Slaget ikke havde Mod til aabent og ærligt at give en Fremstilling af, hvad der var sket i Slaget ved Lund, fordi man vilde dække over Nederlaget. Da dette alligevel kom frem, saa fortsatte man, som man havde begyndt, og lod Generalmajor Sandberg og Oberst Cicignon være Sonofrene.
